

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В БАНКАХ УКРАЇНИ

*О.Г. Коренєва, канд. екон. наук, доц.,
Українська академія банківської справи*

Банківська система України на початку становлення працювала за новими принципами бухгалтерського обліку в рамках старих вимог до його організації, коли організаційні засади обліку та звітності регулювалися “Правилами ведення бухгалтерського обліку і звітності в установах банків СРСР” № 7 від 30.09.87, затвердженими Держбанком СРС. У свою чергу, це обумовило необхідність розробки “Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України”, затвердженого Постановою Правління НБУ від 30.12.98 № 566 і регламентувало питання організації обліку в банківських установах за відсутності правового документу – Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” й національних стандартів.

З уведенням у дію з 01.01.00 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” законодавчо врегульовано, що розробка питань методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснюється Міністерством фінансів України, а порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в банках встановлюється Національним банком України відповідно до цього закону та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (ст. 6, п. 3).

Законодавчо передбачено використання десяти принципів бухгалтерського обліку:

1. Автономність – кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства.

2. Безперервність – оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі.

3. Обачність – застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства.

4. Єдиний грошовий вимірник – вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюється в єдиній грошовій одиниці.

5. Нарахування та відповідність доходів та витрат – для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів;

6. Історична (фактична) собівартість – пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання.

7. Повне висвітлення – фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні чи потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі.

8. Періодичність – можливість розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності.

9. Послідовність – постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку і повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності.

10. Превалювання сутності над формою – операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми.

Система обліку включає бухгалтерський (фінансовий), управлінський та податковий облік, які ґрунтуються на єдиній інформаційній базі, відрізняючись формою та періодичністю розрахунку даних.

Бухгалтерський (фінансовий) облік забезпечує своєчасне та повне відображення всіх банківських операцій та надання користувачам інформації про стан активів і зобов'язань, результати фінансової діяльності та їх зміни. На основі даних фінансового обліку складається фінансова звітність. Зміни у фінансовому обліку не впливають на податковий облік.

Управлінський облік ведеться з метою забезпечення керівництва банку та його підрозділів оперативною фінансовою і нефінансовою інформацією у визначеній ними формі для планування, оцінки, контролю й використання своїх ресурсів. Управлінський облік ведеться банком для забезпечення внутрішніх потреб в інформації, виходячи зі специфіки та особливостей діяльності та структури управління. Банки самостійно обирають метод обліку затрат та калькулювання собівартості послуг (робіт), визначають зміст внутрішньої звітності, а також строки її подання на різні рівні управління. При організації управлінського обліку повинна забезпечуватися ідентичність інформації та розрахунків, здійснених на основі фінансового обліку.

Податковий облік ведеться з метою накопичення даних про валові доходи та валові витрати відповідно до чинного законодавства і використовується для складання податкової звітності, форма, правила, порядок і термін подання якої визначаються Державною податковою адміністрацією. Зміни в податковому обліку не впливають на фінансовий облік.

Бухгалтерський облік ведеться безперервно з часу реєстрації банку до його ліквідації.

Банки самостійно обирають систему та підсистеми бухгалтерського обліку, виходячи з потреб управління банком, обсягу банківських операцій і кількості працюючих. Будь-яка система обліку повинна забезпечити:

- дотримання принципів бухгалтерського обліку;
- єдину методологічну основу;

- взаємозв'язок даних синтетичного і аналітичного обліку;
- хронологічне та систематичне відображення всіх операцій банку в реєстрах бухгалтерського обліку на підставі первинних документів;
- накопичення і систематизацію даних обліку в розрізі показників, необхідних для управління банком, а також складання звітності.

Банк самостійно визначає свою облікову політику, розробляє систему і форми управлінського обліку, внутрішньої звітності та контролю операцій, визначає права працівників на підписування документів, затверджує правила документообігу і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку.

Облікова політика банку – це сукупність визначених у межах чинного законодавства принципів, методів і процедур, що використовуються банком для складання та подання фінансової звітності.

Положення про облікову політику банку затверджується наказом до початку нового календарного року. Облікова політика банку доводиться до відома всіх філій та підрозділів банку.

Цим документом встановлюється порядок ведення бухгалтерського обліку операцій, які здійснює банк згідно з чинним законодавством. У ньому мають бути повно відображені особливості організації та ведення бухгалтерського обліку банку. Внесення змін до Положення про облікову політику банку протягом року, як правило, не допускається (окрім випадків істотних змін у діяльності або правовій базі).

Обов'язково мають бути розроблені та затверджені основні складові облікової політики банку:

- характеристика аналітичних рахунків внутрішнього плану рахунків;
- додаткові реєстри аналітичного обліку та форми первинних документів, на підставі яких здійснюються операції (крім тих, що визначені в загальному порядку), включаючи форми документів для внутрішньої бухгалтерської звітності;
- правила документообігу та технології обробки облікової інформації;
- перелік визначених прав працівників банку на підписування документів;
- перелік операцій, що потребують додаткового контролю;
- порядок проведення інвентаризації та методи оцінки активів і зобов'язань;
- порядок контролю за здійсненими внутрішніми банківськими операціями;
- порядок розрахунків між філіями та іншими структурними підрозділами банку (внутрішньосистемні розрахунки);
- порядок фінансування (бюджетування) структурних підрозділів банку;
- порядок консолідації фінансової звітності асоційованих та дочірніх компаній;
- порядок застосування в обліку принципу нарахування доходів та витрат (включаючи порядок амортизації активів банку, створення та використання резервів);
- політика банку щодо роботи з цінними паперами (як придбаними, так і емітованими);

- процедури вивірки та контролю (операцій, звітності тощо);
- порядок реєстрації договорів;
- інші документи та рішення, необхідні для організації бухгалтерського обліку [3].

Національний банк України зобов'язав банки:

- визначити свою облікову політику шляхом опису обліку всіх операцій банку з визначенням методів оцінки своїх активів;
- розробити та затвердити форми реєстрів обліку;
- визначити процедури перевірки тотожності даних аналітичного та синтетичного обліку;
- визначити порядок формування та зберігання первинних документів, облікових реєстрів [4].

Будь-які зміни в обліковій політиці, що мають суттєвий вплив на показники звітного або майбутніх періодів, повинні бути описані із зазначенням їх причин і змін у відповідних статтях.

Зміни положень облікової політики на наступний рік та причини цих змін мають бути відображені у пояснювальній записці до річного звіту банку.

Не вважається зміною в обліковій політиці:

- нова облікова політика щодо операцій, які не є суттєвими;
- нова облікова політика щодо операцій, які відрізняються по суті від попередніх і не здійснювалися раніше.

Нова облікова політика застосовується до подій та операцій з часу їх виникнення [3].

Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” чітко регламентується відповідальність керівника установи за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, створення необхідних умов для правильного ведення бухгалтерського обліку.

Відповідальність за несвоєчасне складання первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку та недостовірність у них даних несуть особи, які склали та підписали ці документи.

Що ж стосується звітності, то відповідно до Закону України “Про банки і банківську діяльність” (ст. 69) Національний банк України встановлює для банків: форми звітності та методика її складання; періодичність та строки подання; структуру пояснювальної записки; мінімум відомостей, що підлягають опублікуванню, та строки їх подання; методика складання консолідованої звітності.

У той же час, на даному етапі розвитку при поступовому процесі зближення та приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства ЄС все більш актуальними постають питання гармонізації правової структури бухгалтерського обліку та звітності в банківській системі України із сучасною європейською системою права шляхом проектування

нового і внесення змін у чинне законодавство України з урахуванням загальних європейських стандартів, відображених у чинному законодавстві Європейського Союзу та Держав – членів ЄС.

Список літератури

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7 грудня 2000 р. № 2121-III.
2. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16 липня 1999 р. № 996-XIV.
3. Постанова Правління Національного банку України “Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України” від 30.12.98 № 566.
4. Лист Національного банку України від 31.12.98 № 12-211/1597.

Коренєва, О.Г. Нормативне забезпечення організації бухгалтерського обліку в банках України [Текст] / О.Г. Коренєва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: УАБС НБУ, 2003. - Т.8. - С. 134-139.